

פירושו של רבינו 'אור החיים' הקדוש

פרשת ויגש

למעוניינים לקבל במייל את פירושו של 'אור החיים' הקדוש,

נא לשלוח בקשות למייל

pnineeh@gmail.com

יח וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי יְדֹבֵר נָא עִבְדְּךָ דְבַר בְּאֲזְנֵי אֲדֹנָי וְאַל יִחַר אַפְּךָ בְּעִבְדְּךָ כִּי כְמוֹךָ כְּפָרְעָה:

אור החיים ויגש אליו. צל"ד למה הוצרך לומר **ויגש** אחר שקרוב אליו היה ומדבר עמו עד עתה, ורז"ל דרשו יעוין שם דבריהם (ב"ר פ' צ"ב) וצל"ד פשט הכתוב. עוד לא היה צריך לומר תיבת **אליו** ומובן הדבר. עוד צל"ד אומר **בי אדוני** לא נודע הריצוי למה, ואם לבל יחר אפו היה לו לאומר סמוך לו אל יחר וגו'. עוד צל"ד אומר **באזני אדוני**, ורז"ל (שם) אמרו שיכנסו דבריו באזניו וזה דרך דרש. עוד צל"ד כוונת אומר **כי כמוך** כי לא נודע נתינת טעם זה להיכן חוזרת ואדרבא לצד שהוא גדול כפרעה יקפיד על מיעוט הנהגת כבוד וגדולה:

אכן פשט הכתוב הוא כי דבר ידוע הוא כי מנהג המלכים ישבו לפנייהם גדולי המלכות ושריהם ויועציהם והיה אם בא איש על דבר משפט או דבר מאת המלך לא יעמוד בהפסק בין המלך ושריו היושבים ראשונה במלכות וחופץ לעגול יעמוד ושם ידבר, וכמו כן היה מדבר יהודה עד עתה ואח"כ ויגש אליו פי' שנכנס לפניו ממחיצתו ועמד בין המלך ובין השרים כדי שלא ישמעו דבריו לזולת המלך. ועיין מה שכתב מהר"מ אלשקר (בתשובותיו ס' צ"ג) בשינוי תיבת לו לתיבת אליו. וחילה פני המלך שיתרצה לו לדבר ביחוד אליו והוא אומר **בי אדוני ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני** באין שומע זולתך וזה לא יתכן אם לא באזניו, וחילה פניו שלא ימהר להתכעס על אשר שואל כזה ואינו מהמוסר, והוא אומר **ואל יחר אפך בעבדך** פי' כי דרך זה יעשוהו גדולים השוים בגדר גדולה זה לזה לא עבד לאדונו והוא אומר **בעבדך** וטעם הדבר כי כמוך כפרעה פי' ע"ד מעשה שהובא בגמרא (ע"ז י:) של קטיעא בר שלום שאמרו לו נצחת למלכא וכל דנצח למלכא וכו' ע"כ, לזה אם היה נוצח יהודה ליוסף בפני השומעים יכנס בסכנת מות מדין נוצח למלך, ולבל יטעון כי המלך הוא פרעה לזה אמר **כי כמוך כפרעה** ודינם שוה, אשר ע"כ מבקש על נפשו לדבר באזנו ובזה הגם שינצחהו בטענות אין בזוי למלך ולא יכנס בדין נוצח למלך שחייב כיון שהוא בינו לבין המלך:

עוד ירצה כי **כמוך** וגו' ע"ד אומר (משלי כ"א) לב מלך ביד ה' ואם ידבר בדרך שתשמע מלתו לכל הנמצאים שם יעשו למלך הפך דעתו ורצונו של מלך ונמצא המלך עושה דבר שלא כאשר שם ה' בלבו ויעוותו יועציו את לבו לזה אל יחר אפו על כניסתו לפניו ממחיצתו לדבר באזני המלך. גם בזה הגיד לו כי הוא איש חסד ודוקא רואי פניו נכנסו בחשד דבר תקלה ב"מ:

ובדרך דרש יתבאר אומר **ויגש אליו** ע"ד אומר (משלי כ"ז) כמים הפנים לפניו כן לב האדם לאדם ולזה נתחכם יהודה להטות לב יוסף עליו לרחמים והקריב דעתו ורצונו אליו לאהבו ולחבבו כדי שתתקרב דעתו של יוסף אליו לקבל דבריו ופיוסו, והוכרח לעשות כן לצד שמן הטבע לא יחבבו בני יעקב ע"ז כי (תהלים קכ"ה) לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים וממזג נפשם לשנוא אשר בשר חמורים בשרם, לזה הוצרך לפי שעה להפך המוטבע ולהגישו בלבבו ולהשיבו בתוואני דליביה:

עוד ירצה כי לא נגש יהודה לדבר אלא למה שאליו פי' למה שהבינו כי הגזירה לא מאת ה' באה כמו שפירשתי בפרשה הקודמת בפסוק (י"ז) חלילה, וכיון שאין הענין בא אלא מיוסף ואליו הם הדברים מסורים לאשר יחפוץ עשות לזה ויגש:

עוד ירצה לומר כי לטובתו של יוסף הוא נגש כי בכל פרטי הנאות אשר יעשה העבד יהודה יעשה יותר מבנימין והוא אומר **ויגש אליו** פירוש לטעון טענה שהיא לטובת המלך והוא (ל"ג) ישב נא וגו':

עוד ירצה באומר **אליו** לבל יאמר האומר איך סותר יהודה דברי עצמו הננו עבדים גם אנחנו, (ט"ז) לזה אמר כי מה שנגש לדבר דברים האמורים בענין ישב נא עבדך וגו' והנער יעל עם אחיו הוא אליו פירוש לדברי יוסף הוא שמצא ליכנס לדבר כדברים האלה שאמר חלילה וגו' אבל למה שאמר יהודה אין מענה בלשון לדבר מה שאמר בענין:

ואומר בי אדני נתכוין לג' דברים, הא' לבל יאמר אליו יוסף למה ידבר הוא לבד מכולם, ומה גם במה שקדם שהכיר יוסף כי ראובן הבכור דכתיב (מ"ג ל"ג) וישבו לפניו הבכור וגו' ואם כן יאמר למה ידבר כל כך הוא ולא אחיו לזה אמר בי נוגע הדבר כמו שביאר לו לבסוף. ולהיות שחש לו להתכעס קודם הגעת הדבר אליו לזה קדם תכף והודיעו, והוא אומר בי נוגע הדבר אדוני, והב' שנתכוין לטעון טענה הנשמעת להציל בנימין והוא **בי אדוני** פי' אני גנבתי הגביע והנחתיו באמתחת בנימין ומעתה שורת הדין תתן כי הוא ילכד כי בנימין מכחיש ויהודה מודה הוא יהיה עבד, הג' רמז הכתוב כי השררה אליו היא נתונה, וזה שיעור הדברים בי תלוי כינוי תיבת אדוני כי הוא המלך, ואו' **ידבר נא** פירוש ידבר עתה בכינוי עבדות לפי שעה אבל אין הדבר עומד כן כי יהודה הוא המלך וכסאו יכון עולם:

עוד ירמוז הכתוב באומרו **בי אדוני** פירוש באמצעותי השגת זה כי הוא הסובב ליוסף אדנות שאמר (ל"ז כ"ז) לכו ונמכרנו לישמעאלים שמזה נתגלגל הדבר והשיג יוסף האדנות: (אור החיים)

{ט} אָדְנִי שָׁאַל אֶת עֲבָדָיו לֵאמֹר הֲיֵשׁ לָכֶם אָב או אָח:

אור החיים **אדוני שאל וגו' לאמר**. טעם הצעת הדברים, לומר כי לצד ההכרח לקחו בנימין מאת אביו ואם לא יראהו עמהם ימות אביו מדאגתו. והתחיל לומר **אדני שאל את עבדיו** פירוש לא היתה שאלת אדם לכיוצא בו שיוכל למנוע התשובה ממנו אלא כי היתה מאת אדוני לעבדיו וכיון שכן בהכרח **לאמר** לך אמיתתן של דברים. עוד ירצה באומרו **לאמר** כי מלבד השאלה עשית לנו דבר המחייב אותנו לאמר לך בלא העלמה כי עשה אותם כמרגלים והוצרכו לאמת דבריהם כמשפט בדיקת האנשים הנחשדים ברוגל שבבדקים בכל הפרטים הגם שאינן נוגעים בענין הריגול ואם העלם יעלימו דבר ינתנו בקולר, לזה הכריחם לאמר: (אור החיים)

{כ} וְנֹאמַר אֶל אָדְנִי יֵשׁ לָנוּ אָב זָקֵן וְיֵלֵד זָקֵנִים קָטָן וְאָחִיו מֵת וְיִוָּתֵר הוּא לְבָדוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֶהְיֶה: (כא) וְנֹאמַר אֶל עֲבָדָי הוֹרְדֵהוּ אֵלַי וְאֲשִׁימָה עֵינַי עָלָיו:

אור החיים **ותאמר אל עבדיך הורידוהו**. פירוש לא הספיק לך לאמת הדבר בדברינו או על ידי בירור אחר זולת להורידו אליך ותוסף לחזק עלינו לבל נראה פניך זולתו והודענו הדבר לאבינו ולא הועיל לשלוח אותו עד אשר כלתה התבואה וגו' והוצרכנו להורידו: (אור החיים)

{כב} וְנֹאמַר אֶל אָדְנִי לֹא יוּכַל הַנֶּעַר לַעֲזֹב אֶת אָבִיו וְעַזְבֵּן אֶת אָבִיו וְמֵת: (כג) וְנֹאמַר אֶל עֲבָדָי אִם לֹא יֵרֵד אֲחֵיכֶם הַקָּטָן אִתְּכֶם לֹא תִסָּפֶן לְרֵאוֹת פָּנָי: (כד) וְיֵהִי כִי עָלִינוּ אֶל עֲבָדָי אָבִי וְנִגְדַּל לִּי אֶת דְּבָרֵי אָדְנִי: (כה) וְיֹאמַר אָבִינוּ שָׁבוּ שָׁבוּ לָנוּ מֵעַט אֲכֹל: (כו) וְנֹאמַר לֹא נוּכַל לְרַדֵּת אִם יֵשׁ אֲחִינוּ הַקָּטָן אִתָּנוּ וְיִרְדְּנוּ כִי לֹא נוּכַל לְרֵאוֹת פָּנָי הָאִישׁ וְאֲחִינוּ הַקָּטָן אִינָנוּ אִתָּנוּ: (כז) וְיֹאמַר עֲבָדָי אָבִי אֵלֵינוּ אִתָּם יִדְעֵתֶם כִּי שָׁנִים יִלְדָה לִי אִשְׁתִּי: (כח) וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאֵתֵי וְאָמַר אֶךְ טָרֵף טָרֵף וְלֹא רָאִיתִיו עַד הַנְּהָ:

אור החיים **אך טרוף וגו'**. רמז באומרו **אך** כי מעט טרוף טורף כי אינו לא בצרת עבדות ולא בצרת משמר, ולזה גמר אומר **ולא ראיתיו עד הנה** הרי זה מגיד כי ישנו בנמצא אלא שעדיין לא ראהו עד עתה:

עוד ירצה באומרו **אך טרוף וגו'** פירוש אך מיעוט דוקא בטריפות אבל במה שאמר (שם ל"ג) חיה רעה אכלתהו שאמרו ז"ל (ב"ר פפ"ד) שנתכוין אל אשת פוטיפר בזה אין מיעוט כי כבר בעונות היה מה שהיה שגרמה לו לאבד י' בנים שעתיד היה להעמיד י"ב שבטים כאומרם ז"ל (סוטה לו:) ובאמצעות הרשעה נשרו ממנו י' טיפות ולא יצאו ממנו אלא ב': (אור החיים)

{כט} וַיִּלְקַחְתֶּם גַּם אֶת זֶה מֵעַם פָּנִי וְקָרְהוּ אֶסּוֹן וְהוֹרְדְתֶם אֶת שִׁיבְתִי בְרָעָה שְׂאֵלָה: (ל) וְעַתָּה קְבֹאִי אֶל עֲבָדָי אָבִי וְהַנֶּעַר אִינָנוּ וְנִפְשׁוּ וְנִפְשׁוּ קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ: (לא) **שני** וְהִיָּה כְּרֵאוֹתוֹ כִּי אֵין הַנֶּעַר וְמֵת וְהוֹרִידוּ עֲבָדָי אֶת שִׁיבְתִי עֲבָדָי אָבִינוּ בְּיָגוֹן שְׂאֵלָה: (לב) כִּי עֲבָדָי עָרַב אֶת הַנֶּעַר מֵעַם אָבִי לֵאמֹר אִם לֹא אָבִיאֵנוּ אֵלַיךְ וְחִטָּאתִי לְאָבִי כָּל הַיָּמִים: (לג) וְעַתָּה יֵשֵׁב נָא עֲבָדָי תַּחַת הַנֶּעַר עֲבָד לְאָדְנִי וְהַנֶּעַר יַעַל אֶת עַם

אור החיים **ישב נא עבדך**. והגם שאמר (מ"ג ט') והצגתיו לפניך, שלוחו של אדם כמותו: (אור החיים)

{לד} כִּי אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל אָבִי וְהַנֶּעַר אִינָנוּ אֵתִי פֶן אֶרְאֶה בְרַע אֲשֶׁר יִמְצָא אֶת אָבִי:

אור החיים **כי איך אעלה וגו'**. פירוש בלא טעם האמור שאמר וחטאתי וגו' איך אעלה וגו'. ועוד אולי שנותן טעם למה שאמר בתחלה (ט"ז) הננו עבדים גם אנחנו וגו', כי איך אעלה וגו' פן אראה ברע, וכשלא יעלו לא יראו וגו':

עוד יכוין להשיב לטענת אשה חכמה ששלח יואב לדוד (ש"ב י"ד) כי קמה המשפחה להרוג את מכה אחיו ותמיתהו בנפש אחיו וגו', והנה הוא הנדון שלפנינו כי כשיגיד יהודה לאביו כי אנוס הוא ואינו יכול להציל בנימין מיד המלך פשיטא שלא יתאכזר יעקב וישכל גם שניהם יהודה ובנימין ויתיר לנידויו של יהודה, לזה אמר טענה שנית כי איך אעלה וגו' כי חושש לסכנת מות אביו: (אור החיים)

בראשית פרק-מה

{א} ולא יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל איש מעלי ולא עמד איש אתו בהתנדע יוסף
אל

אור החיים ולא יכול יוסף להתאפק. פירוש שלא עצר כח להמתין עד שיצאו כל הנצבים מעצמן וקרא בקול גדול הוציאו כל איש פירוש במהרה לא שיאמרו להם לצאת כי כשיצאו מעצמן יצאו במיתון ולא סבל אורך זמן ההוצאה, ואמר **ולא עמד** פי' לא נתעכב איש אלא במהרה תיכף יצאו יחד:

בהתודע יוסף וגו'. פירוש בשביל התודעותו אל אחיו פירוש הכרת דבר כדי שיכירו וידיקו כי הוא יוסף ודבר זה צריך להזכירם במכירתו ולא רצה לזלזל באחיו שיחזיקו אותם בדבר נבלה כזו למכור אחיהם, ואמר בסמוך **ויתן את קולו בבכי וישמעו מצרים** וכו' הרי זה מגיד כי מה שמנע הזולת בהתודעו לאחיו לא לצדו כי הוא קרא בקול ושמעו כל העיר את הדבר אלא לצד בושות אחיו הוא שעשה מטעם הנזכר: (אור החיים)

{ב} ויתן את קולו בבכי וישמעו מצרים וישמע בית פרעה: **{ג}** ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף העוד אבי חי ולא יכלו אחיו לענות אתו כי נבהלו מפניו: **{ד}** ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי ויגשו ויאמר אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אתי מצרימה:

אור החיים ויאמר יוסף וגו' גשו נא וגו'. טעם ההגשה, לצד שרצה לומר להם ענין המכירה לזה לא רצה לומר להם אלא בלחישה, לזה אמר גשו ואחר שנגשו אמר להם וגו' אשר מכרתם אותי וגו', והגם שאמר הוציאו כל איש וגו' ולא עמד שם אדם אף על פי כן חש לאזנים לקיר ודבר באזניהם:

אני יוסף אחיכם וגו'. טעם שחזר פעם ב' **אני יוסף**, לצד שראה שלא ענוהו חשש לב' דברים. האחד שפחדו ממנו ולא יכלו להשיב כבושת גנב כי ימצא, והב' שלא האמינוהו שהוא יוסף, לזה אמר כנגד צד היראה שאתם יראים ונבהלתם לא תחושו לדבר כי אני יוסף אחיכם פירוש מתנהג עמכם במדת האחוה וכאלו לא היה הדבר ההוא, גם סמך לומר **אחיכם אשר מכרתם** לומר שאפילו בזמן המכר לא כהתנה עין האחוה ממני, וכנגד צד הצדקת הדבר שהוא יוסף אמר להם דבר שבו יצדיקו בסימן מובהק כי הוא זה באומרו **אשר מכרתם אותי מצרימה** ודבר זה לא ידעו אדם ואפילו נביא (ילקוט קמ"ב) אם לא שתאמר ודאי גמור כי הוא זה יוסף: (אור החיים)

{ה} ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אתי הנה כי למחיה שלחני אלהים לפניכם:

אור החיים ועתה אל תעצבו וגו'. צריך לדעת א' אומרו ועתה מה בא לשלול. ב' למה כפל לומר אל תעצבו ואל יחר, ועוד הם ב' דברים הפכים העצבון יורה על שברון הלב, וחרון אף יגיד על הגאווה. עוד צריך לדעת למה דקדק לומר תיבת הנה:

אכן פי' של דברי' הוא על זה הדרך יודע אני כי אתם נעצבים על המכר וכמו שגילו דעתם באומרם (מ"ב) אבל אשמים אנחנו, גם לפי המדרש (ב"ר פ' צ"א) שאמרו שירדו לפדותו בדמים יקרים, לזה אמר להם **ועתה** פירוש כיון שמבוקשם מצוי להם בהודעה זו תסירו העצבון, ונתכוין גם כן בזה לרמז להם ולהודיעם כי יודע בהם שדעתם קרובה אצלו והם נעצבים עליו עד עתה ובה יצדיקו כי לבו נכון

עמם. ואומרו אל יחר בעיניכם פירוש לטעם שמכרתם אותי הנה שגרמתם לעצמיכם כל התגלגלות הענינים ההשתחויות אשר בשבילם נתחכמתם למכור דכתיב (וישב לז) ונראה מה יהיו וגו' ודבר זה יסובב הכעם כאדם שבא לתקן דבר ונמצא מקלקל ויחר אפו על אשר גרם לעצמו, ונתן טעם לזה כי אדרבא מעשיהם גרמו להם טובה גדולה כי למחיה שלחני אלהים לפניכם כי זה וגו' לשום לכם שארית וגו' ומעתה לא יחר בעיניכם על הדבר: (אור החיים)

ז כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר: **ז** וישלחני אלהים לפניכם לשום לכם שארית בארץ ולהחיות לכם לפליטה גדלה: **ח** שלישי ועתה לא אתם שלחתם אתי הנה כי האלהים וישמיני לאב לפרעה ולאדון לכל ביתו ומשל בכל ארץ מצרים:

אור החיים ועתה לא אתם וגו'. פי' לתת טעם להסיר מלבם חשש השנאה לבל יחשבו כי יוסף ישטום אותם וישנאם על אשר נתאכזרו עליו ויהיה בעיניהם דבר רחוק שיהיה לב יוסף נכון עמם, לזה אמר להם הן אמת כי בשעת מעשה אשר מכרוהו היו הדברים זרים בעיניו איך יהיה כל האכזריות לבל אחים על אחיהם וראוים הם להיות שנואים אצלו:

אכן עתה אחר ראותו כל הנמשך מירידתו מצרים ידע כי המעשה היה מאת ה' והם שליחותו יתברך עשו ולא שליחות עצמם ובזה אין מקום לשמור להם איבה ולא להרחיק מדת האחוה מהם:

ואולי כי בזה היה להם פנים לעמוד לפני אביהם כשנגלה הדבר כי הם הגורמים לו אבל ובכי כ"ב שנה ועשו המעשה המופלא במכר אחיהם ורואני שגם בוש לא יבושו מאביהם, והיה נראה לומר כי יעקב לא ידע גוף המעשה, וזה דרך רחוק, כי פשיטא שלא ימנע מחקור זאת היאך נתגלגלו הדברים עד שירד יוסף למצרים וגם מעשה כתונת הפסים המובא אליו מוטבל בדם, אלא ודאי כי בטענת לא אתם שלחתם וגו' שאמר יוסף הוכר הדבר כי מאת ה' היתה זאת ואין להרהר אחר מדותיו, והוא אומרם ז"ל (ב"ר פ' פ"ז) ראוי היה יעקב לירד בשלשלאות וכו': (אור החיים)

ט מהרו ועלו אל אבי ואמרתם אליו כה אמר בנך יוסף שמני אלהים לאדון לכל מצרים רדה אלי אל תעמד: **י** וישבת בארץ גשן והיית קרוב אלי אתה ובניך ובני בנך וצאנך ובקרך וכל אשר לך: **יא** וכלפתי אתך שם כי עוד חמש שנים רעב פן תגרש אתה וביתך וכל אשר לך: **יב** והנה עיניכם ראות ועיני אחי בנימין כי פי המדבר אליכם: **יג** והגדתם לאבי את כל כבודי במצרים ואת כל אשר ראיתם ומהרתם והורדתם את אבי הנה: **יד** ויפל על צוארי בנימין אחיו ויבך ובנימין בכה על צואריו: **טו** וינשק לכל אחיו ויבך עליהם ואחרי כן דברו אחיו אתו:

אור החיים ויבך עליהם ואחרי כן דברו וגו'. פירוש אחר שראו שבכה עליהם אז סמך לבם ודברו אתו כי כל הדברים שהיה אומר אפשר שהיה אומר להם כן להסיר מהם הבושה ולעולם לבבו ימר עליהם מצד המעשה. אכן כשראו שחבק אותם ובכה על פרידתם הכירו במדת טובו כי אח נאמן הוא ודברו אתו. והגם שבכה מקודם אין הוכחה מזה כי אפשר זכר צרתו ובכה עליה מה שאין כן בכי זה שבכה עליהם. גם בכי הראשון יש מקום לתלות שבכה על פרידת בנימין מה שאין כן כשבכה עליהם בפרטות זה יגיד אחוה בלב: (אור החיים)

טז והקל נשמע בית פרעה לאמר באו אחי יוסף וייטב בעיני פרעה ובעיני עבדיו:

אור החיים והקל נשמע וגו' לאמר וגו'. פירוש להיות שכבר הודיע הכתוב למעלה כי שמעו מצרים ובית פרעה בכי יוסף דכתיב (פסוק ב') וישמעו מצרים וגו' עתה מודיע הכתוב כי הקול ששמעו בית פרעה האמור למעלה ולא ידעו מה הוא ועל מה היה ועתה אמרו להם כי זה היה לצד ביאת אחיו של יוסף:

וייטב בעיני וגו'. פירוש כי קודם היתה להם חרפה כי עבד מולך ובביאת אחיו וייטב בעיניו כי הוכר שאינו עבד: (אור החיים)

יז ויאמר פרעה אל יוסף אמר אל אחיך זאת עשו טענו את בעיניכם ולכו באו ארצה כנען:

אור החיים **זאת עשו**. פירוש דבר זה אינכם צריכין לעשותו ברשות אבל העגלות אינכם יכולין לעשות כי אם ברשות, ואפילו רשות מיוסף לא תועיל אלא צריך שיאמר שהוא עושה ברשות פרעה, והוא אומר **ואתה צויתה וגו'**, וכן הוא אומר **ויתן להם וגו' עגלות על פי פרעה**, וזה היה מנימוסי מצרים:

עוד ירצה באומרו **זאת עשו** פירוש כי הוא בצו להם לא שמתרצה לבד לעשות עמהם חסד אלא שהוא חפץ בדבר ואומר **זאת עשו**. ומה' יצא הדבר כדי שירדו אבותינו מצרים: (אור החיים)

יח וקחו את אביכם ואת בתיכם ובאו אלי ואתנה לכם את טוב ארץ מצרים ואכלו את חלב הארץ: **יט** ואתה צויתה זאת עשו קחו לכם מארץ מצרים עגלות לטפכם ולנשיכם ונשאתם את אביכם ובאתם: **כ** ועיניכם אל תחס על קליכם כי טוב כל ארץ מצרים לכם הוא: **כא** ועשו כן בני ישראל ויתן להם יוסף עגלות על פי פרעה ויתן להם צדה לדרך: **כב** לכלם נתן לאיש חלפות שמלת ולבנימן נתן שלש מאות כסף וחמש חלפות שמלת: **כג** ולאביו שלח כזאת עשרה חמרים נשאים מטוב מצרים ועשר אתנת נשאת בר ולחם ומזון לאביו לדרך:

אור החיים **ולאביו שלח כזאת וגו'**. טעם אומרו **כזאת** ולא הספיק המפורש. להיות שאמר נושאים מטוב מצרים ולא נודע מה הוא טוב מצרים לזה הקדים לומר **כזאת** לומר כמין המוזכר בסמוך שמלות וכלי כסף מהמובחר הנמצא ממין זה במצרים. ולדברי רז"ל (מגילה טז:) שאמרו טוב מצרים יין ישן ולמ"ד (ב"ר פ' צ"ד) גריסין של פול יהיה הכתוב חסר וא"ו וכאלו אמר **כזאת** ועשרה וגו' והכוונה באומרו **כזאת** כמו שפירשנו **ועוד** עשרה **וגו'**:

ועשר וגו' לאביו וגו'. טעם שחזר לומר פעם ב' **לאביו**, נתכוין לומר כי לא שלחם אליו בגדר שליחות הסמוכה לה אלא נתנם לאחיו ואמר להם שהם לאביו לדרך: (אור החיים)

כד וישלח את אחיו וילכו ויאמר אליהם אל תרגזו בדרך:

אור החיים **וישלח את אחיו**. פירוש כולן ובנימין עמהם, וכן הוא אומר בדברי יוסף (פסוק ט') מהרו ועלו אל אבי וגו' והנה עיניכם וגו' ועיני אחי בנימין הרי כי מצדיק הדברים בלב יעקב מעדות בנימין הרואה, ומעתה לא נתלה לומר טעם שהיו עצמותיו של יהודה מתגלגלין הוא לצד שלא קיים דברו אלא לצד שנידוי על תנאי צריך התרה כאומרם ז"ל (מכות יא:): (אור החיים)

כה ויעלו ממצרים ובאו ארץ כנען אל יעקב אביהם: **כו** ויגדו לו לאמר עוד יוסף חי וכי הוא משל בכל ארץ מצרים ויפג לבו כי לא האמין להם:

אור החיים **ויגידו לו לאמר**. טעם אומרו **ויגידו** שהלשון יגיד על הקושי. להיות שאמרו דברים שהם קשים אצלם לאומרם כי סוף סוף תגלה רעתם אצלו אשר עשו ואשר גרמו לאביהם כל הצער והבכי, וכפי זה אמר ויגידו למה שנוגע להם. או לצד שבשורה זו גורמת ירדת מצרים והשעבוד הקשה אשר מררו את חיי ישראל במצרים, וכן תמצא שהיה ירא מירידת מצרים עד שאמר לו ה' (מ"ו ג') אל תירא מצרימה: מרדה

וטעם אומרו **לאמר** נתחכמו לבשרו בדרך שלא יסתכן יעקב, כי דבר ידוע הוא כי בשורה טובה כשתהיה על יגון ומה גם כשתהיה מופלאה לרוב השמחה יסוכן האדם ויחלש ויגוע פתע פתאום, אשר על כן חששו על הדבר ונתחכמו לדבר אליו בדרך שלא תארע תקלה, והוא אומר **ויגידו לו לאמר** פירוש אמרו לו שיש להם בשורה לאמר לו ובזה תתרחב נפשו וישמח לבו ואחר כך אמרו לו **עוד יוסף חי** ולא נסתכן כי הוכן בלבו הכנת קבלת בשורה טובה. או יתבאר שיעור הכתוב על זה הדרך **ויגידו לו לאמר עוד** פירוש מלבד שבאו שלמים שמעון ובנימין עמהם עוד יש להם לאמר לו, ואחר שהכין דעתו לדבר טוב הודיעוהו יוסף חי, והוסיפו עוד לומר **וכי הוא מושל** בשורה אחר בשורה לטעם הנזכר:

ראיתי לתת לב בענין יוסף איך לא חש על צער אביו כמה שנים, והן אמת בימי עבודתו נוכל לומר כי עשה ולא הצליח אלא אחר שעלה לגדולה למה לא כתב אגרת לאביו להפיג צערו כי יודע היה יוסף גודל הפלגת חיבת יעקב בו ויתאבל עליו ימים רבים ולמה לא שלח לבשרו ותגדל עוד הקושיא על ימי הרעב שהיו עוברים ושבים מארץ מצרים לארץ כנען ולא חש על צערו ועוד מי התיר לו אחר שבאו

אחיו להאריך לו ימי צרה שלא להודיעו תיכף ומיד:

והן אמת כי למה שנתגלגל בעניינים שגזר הגוזר רבים הם שהיו צריכין להיות כן הא' לשלם ליעקב כ"ב שנים שלא שמש אביו וכמו כן היה הוא בצער כ"ב שנים, וגם למספר רד"ו שגזר ה' שיהיו במצרים, וגם לירד יעקב בכבוד גדול מה שלא היה כן אם היה יורד קודם וכמה פרטים שנמשכו, אלא לצד יוסף צריכין לתת טעם לדבר:

ונראה כי טעמו של יוסף טעם לשבח והוא כי מעת ירידתו למצרים עד עת בוא דברו יתברך והוציאו מבית האסורים למלוך אין סיפק בידו להודיע לאביו ואפילו שיונח שהיה סיפק בידו חש על נפשו שידעו אחיו בדבר ולצד בוששתם וכלימתם מאביהם ימסרו עצמם עליו לאבדו מן העולם לבל תגיע להם בוששת מאביהם וגם אפשר כי יקללם וימית כולם ומצד זה יבקשו לקעקעו מהעולם לזה חש על נפשו שידעו אחיו בדבר וימנע מבא בדמי נפשו ואחר צאתו ממאסר ונעשה שר גדול והלכה לה חששה ראשונה אף על פי כן נמנע מהודיע לאביו והוא על דרך אומרם ז"ל (ב"ק נ"ט.) מוטב שיפיל אדם עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו וחש על כבוד האחים מלביישם לפני יעקב ויחזק וכל זרע יעקב וסבל שישאר אביו בצער מלביישם ועוד אף כי אחר שעלה לגדולה חשב יוסף בלבם מיחוש ההשטמה ממנו ויתיעצו עליו לעוקרו מהעולם, וכמו כן תמצא שאמרו ז"ל (תנחומא) שרצו לעוקרו אפילו בימי גדולתו ובא גבריא'ל ופזרן, והגם שאמרו ז"ל (ב"ר פ' צ"א) שירדו אחריו למצרים לפדותו בדמים יקרים ישתנה הדבר אם יפדוהו הם שאז יכיר באחוותם וזולת זה עברתו שמרה נצח ולא ישכח את אשר עשו לו ויקדמו הם להורגו, הנך רואה כי אם היה מודיע מקודם ליעקב כי הוא חי היו מתאזרים ובאים ומאבדים אותו מהעולם, וגם אחר שבאו לפניו בשנת רעב לא רצה לגלות עצמו תיכף להם ולא לאביו כי עודנו בסכנת מיחוש כנזכר עד שנתחכם והאכילם והשקם ונתן להם דמים והראה להם כי הוא עמהם בלב שלם. גם נגלה הדבר כי מה' יצא וידעו ודאי כי לא שומר הוא להם איבה, וגם באמצעות כן הוסרה בוששה מאביהם כי יאמרו אליו כי כן גזר הגוזר וכמו שפירשתי בפסוק (ח') לא אתם וגו' ואז גילה להם ואף על פי כן הוצרך ה' לשלוח מלאך להצילו מידם כמאמרם ז"ל. (תנחומא ויגש) ואולי כי הוא יוסף לא ידע בדבר. או אפשר שידע שהצילו מלאך ואין להקשות עליו שהיה לו להודיע לאביו קודם ולא יחוש אל האחים כי המלאך הגואל אותו עתה יגאלנו גם כן קודם כי אין סומכין על הנס, ובזה אין להאשימו ליוסף על הדבר ונכון: (אור החיים)

[כז] וידברו אליו את כל דברי יוסף אשר דבר אליהם וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אתו ונתן ריח יעקב אביהם: **[כח]** חמישי ויאמר ישראל רב עוד יוסף בני חי אלקה ואראנו בטרם אמות:

בראשית פרק-מ

[א] ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא בארזה שבע ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק: **[ב]** ויאמר אלהים לישראל במראת הלילה ויאמר יעקב ויאמר הנני: **[ג]** ויאמר אנכי האל אלהי אביך אל תירא מרדה מצרימה פי לגוי גדול אשימך שם:

אור החיים אל תירא וגו' כי לגוי וגו'. צריך לדעת מה הוא המורא שהיה ליעקב בירידת מצרים, ואם מורא הגלות אם כן מה הוא כוונת ה' באומר אל תירא במה מסיר ממנו המורא, ואם כוונתו שלא יהיה גלות שם, מצינו שלא כן היה כי שם נשתעבדו בניו בעיניו ועבודה קשה. עוד קשה אומר כי לגוי גדול מה נתינת טעם זה להסרת המורא, עוד צריך לדעת אומרם לגוי גדול אשימך שם ולמה לא ישימהו גוי גדול במקום אחר. עוד צריך לדעת למה אמר לגוי ולא אמר כי גוי גדול אשימך וגו':

אכן כוונת הכתוב הוא לצד מה שקדם מההודעה להאבות כי נגזרה גזירת הגלות עליהם דכתיב (בראשית טו) כי גר יהי זרעך וגו' ומן הסתם יגיד אברהם לבניו, וכן הוא מפורש בדבריהם ז"ל (ב"ר פ' פ"ב) אשר על כן כשראה יעקב שבר במצרים כי שם יסבלו בניו הגלות לזה כשירד ירא לנפשו כי יתחיל הגלות ממנו, גם ירא היה שמא יקבר שם בארץ טמאה, אשר על כן נגלה אליו ה' ואמר לו אנכי אלהי אביך נתכוון באמירה זו כי כשם שאביך לא טעם טעם שעבוד ועיניו כמו כן אתה אל תירא הגם שאתה יורד מצרימה, ולצד שיחשוב יעקב לחזור ולעלות ממצרים כשימצא שעת הכושר והוא אחר עבור שנת רעב והבטחתו יתברך שאומר לו אל תירא היא על זמן מועט שיהיה שם, לזה גמר אומר כי לגוי גדול אשימך שם פירוש רוצה אני לשום אותך שם לצורך גוי גדול. ולהשכיל על דבר אקדים אמרי

ממצרים בין בבחינת המעלה בין בבחינת הברורים שיבררו שמה ניצוצי הקדושה לאין קץ:

או ירצה גם עלה לרמוז אל חלק הרוחני היורד עמו מצרים, ועיין בזוהר (שמות ד') בפירוש פסוק יצא כל ה' צבאות

ויוסף ישית ידו וגו'. נתכוון להבטיחו שלא ימות בחייו, גם לצד שכמה פעמים הזכיר יעקב זכרון המות על יוסף ואמר גם כן (וישכ לח) כי ארד אל בני וגו', לזה חזר להבטיחו שלא יחוש לשגגה היוצאה (קהלת י') וגו'.

עוד נתכוון לומר אליו כי העליה של יעקב לא תהיה בחיים חיותו אלא לאחר מיתה והוא אומר ויוסף וגו', גם מזה ידע כי אין לו רשות לצאת ממצרים בחיים חיותו כדי שיקום דבר ה' שישית יוסף ידו על עיניו ואם יצא אין הדבר יכול להתקיים: (אור החיים)

וַיִּקָּם יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת יַעֲקֹב אֲבִיהֶם וְאֶת טַפָּם וְאֶת נְשֵׂיהֶם בְּעֶגְלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח פָּרְעֹה לְשֵׂאת אֹתוֹ: **וַיִּקְחוּ אֶת מִקְנֵיהֶם וְאֶת רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ מִצְרָיִם יַעֲקֹב וְכָל זָרְעוֹ אֹתוֹ:**

אור החיים ויקחו את מקניהם וגו'. טעם שלא אמר כן בתחילת הנסיעה כשאמר (א') ויסע וגו'. אולי כי מקודם לא נסעו אלא ללוות יעקב גם לראות פני יוסף אך אחר מראה הנבואה נתגלה להם כי מסכים אל עליון שיגורו שם במצרים עד יום שירצה להעלותם משם וכמו שטר חוב הגלות אלא נשאו טפם וגו' ויבואו מצרימה: (אור החיים)

וַיִּבְנֶיּוּ וַבְּנֵי בְנָיו וַבְּנֹתֵי בְנֵי בְנָיו וְכָל זָרְעוֹ הֵבִיא אֹתוֹ מִצְרָיִם:

אור החיים בניו ובני בניו וגו'. אחר שאמר בסמוך יעקב וכל זרעו לא היה צריך לומר פעם ב' בניו ובני וגו':

עוד צריך לדעת למה הפסיק בין בניו ובני בניו לבין בנותיו ובנות בניו וכל זרעו בתיבת אתו, ולא הספיק במה שאמר לבסוף הביא אתו מצרימה:

אכן כוונת הכתוב הוא שבא להודיע כי יש הפרש בין בני יעקב בירידתם למצרים כי יש מהם שבאו ברצונם לקבל גזירת מלך בלב שלם ויש מהם שהיו חוככים להתעכב מרדת לכור הברזל, וציינם הכתוב מי ומי ההולכים לפרוע שטר חוב הגלות מרצונם, ואמר **בניו ובני בניו אתו** פירוש אלו לא הוצרך להביאם הוא אלא הם מעצמם באו אתו בדומה לו, ואחר כך סדר אותם שלא באו מרצונם עד שהוצרך יעקב להורידם בעל כרחם, והוא אומר **בנותיו ובנות בניו וכל זרעו** פירוש בני בניו אלו הביא אתו מצרימה פירוש הוא הביאם לא לרצונם באו:

וראיתי לתת לב לדבריהם ז"ל (שמו"ר פ"א) שאמרו שכל זמן שאחד מיורדי מצרים קיים לא התחיל השעבוד דכתיב (שמות א') וימת יוסף וגו' וכל הדור ההוא פירוש שירדו מצרים אז התחיל השעבוד, כי אולי שזה היה להם לתשלום קבלת גזירת מלך ברצון פקע מהם השעבוד כי סמא דיסורי קבולי. והעד הנאמן לזה גם כן כי יוכבד וסרח בת אשר היו מיורדי מצרים (ב"ר פ' צ"ד) ובימיהם היה השעבוד, והטעם הוא לצד שהביאם יעקב ולא מרצונם, ועיין בדברי הזוהר (ויקהל קצח). בפירוש פסוק אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על ה': (אור החיים)

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִם יַעֲקֹב וַבְּנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן:

אור החיים ואלה שמות וגו'. יש להעיר בפירוש מספר זה, א' למה הוצרך לומר **יעקב ובניו**, גם אין לה משמעות בהרדפת הענין. ב' אמרו (ט"ו) **כל נפש בניו וגו' שלשים ושלש**. ובפרטן אינם כי אם ל"ב. ורז"ל הרגישו מזה ואמרו (ב"ר פ' צ"ד) שהיא יוכבד שנולדה בין החומות, ודבריהם ז"ל יקובלו מפיהם ולא מפי זולתם כי אין ראייה לזה מהכתוב. גם מהם אמרו (שם) כי שכנינו יתברך היא המשלמת ע', ולדבריהם ז"ל אין כאן יוכבד במנין שאם לא כן שלמים הם במספר הע', ודבריהם ז"ל יצדקו ביישוב פסוק (כ"ז) הבא באחרונה כל הנפש הבאה וגו' שבעים לא בפסוק זה כי למה יצטרף

לבני לאה לבד וא"כ מה יענה בל"ג שאינם אלא ל"ב. ולמדרש שאמר זו יוכבד וכו' ודאי שיחלוק על מדרש הנזכר, וקשה לי גם עליו כי לפי דבריו שאמר שיוכבד נולדה ובה נשלמו ל"ג בני לאה אם כן למה כשחזר הכתוב לכלול כל פרטי המניינים בסמוך אמר (כ"ו) כל הנפש הבאה ליעקב וגו' ששים ושש ואם נולדה יוכבד יהיה החשבון ששים ושבע, על זה הדרך, ל"ג של לאה, ששה עשר של בני זלפה הרי ארבעים ותשע, אחד עשר של בני רחל מלבד יוסף ושני בניו שהיו במצרים הרי ששים, ושבעה של בני בלהה הרי ס"ז, ולמה יכחיש הכתוב עצמו ויאמר כל הנפש וגו' ששים ושש ובפרטן הוא מונה ששים ושבע. עוד יש לתמוה כי חזר באחרונה וצירף יוסף ובניו וגו' ואמר כל הנפש וגו' שבעים, ואינו כן, הן אמת לדברי המדרש שצירף ה' עמהם שכינתו יתיישב פסוק זה וקשה לדבריו פסוק ראשון:

והנכון בפשט הכתובים הוא כי ב' מנינים מונה הכתוב באחד מונה יעקב ובאחד מונה זרע יעקב, ולזה כשכולל יעקב ובניו הנה הם שבעים וכשמפרט בניו מבלעדי יעקב אינם אלא ס"ט. גם בזה ידוייקו הכתובים במה שהערנו בהם כי בתחלה הראנו באצבע כי מכנים יעקב במנין הראשון של בני לאה, והוא אמרו **יעקב ובניו** פירוש כי מכניסו בכלל מנין זה ולזה אמר לבסוף **כל נפש בניו ובנותיו שלשים** ושלש פירוש כל נפש האמורים בפרשה זו בצירוף בניו ובנותיו והוא עמהם בצירוף החשבון ולא הוצרך להזכירו וסמך על מה שרשם בתחילת הענין יעקב ובניו. ואולי כי לזה אמר תיבת **כל** לכלול האב עם הבנים במספר זה. ותמצא שבצירוף בני זלפה שאמר בסמוך אמר (י"ח) ותלד וגו' שש עשרה נפש ולא אמר כל, והגם שבמספר בני רחל (כ"ב) אמר כל להיות שרצה לכלול בני יוסף שבהם עולה החשבון לסכום הרשום, ומה שאמר (כ"ה) כל בבני בלהה נתכוין לומר שאין בכלול אלא שבע חשבון קטן:

עוד תמצא שבכל שלשת האמהות אמר זכרון הלידה בזלפה אמר ותלד את אלה וגו', ברחל אמר אשר יולד ליעקב, בבלהה אמר ותלד את אלה וגו', מה שלא אמר כן בבני לאה, ולדרכינו נתכוון הכתוב להעיר כי לא כל הל"ג הם נולדים, ולזה אם היה אמר ותלד אלה ליעקב שלשים ושלש היה הנשמע כי שלשים ושלש ילדה ולא כן הוא שלא ילדה אלא ל"ב ובצירוף אביהם עם בניו ובנותיו ל"ג, ואשר על כן כשצירף באחרונה העירך כי חשבון הבנים ובנות בפני עצמן לבד מיעקב אינו כן, והוא אמרו בצירוף פרטי החשבון. כל הנפש הבאה ליעקב הרי הוציאו מכלל החשבון ודקדק לומר יוצאי ירך יעקב ששים ושש, ולא תקשה קושייתנו שששים ושבע, כי שם כלל יעקב וכאן לא כללו, ובצירוף מספר הכל לבסוף אמר כל הנפש לבית יעקב פירוש הוא ובניו שבאו מצרימה שבעים:

גם שנתחכם הכתוב להעירך למה שפירשנו במה שדקדק לשנות דבריו בב' כתובים הבאים כאחד בב' הצירופים, באחד דקדק לומר **כל הנפש הבאה ליעקב** הקדים הביאה להזכרת יעקב, ובפסוק ב' אמר **כל הנפש לבית יעקב הבאה** הקדים הזכרת יעקב להזכרת הביאה נתכוון בזה לומר כי בצירוף חשבון ראשון אין יעקב בכלל ולזה אמר **הבאה ליעקב** פירוש הבאה לו הא למדת כי הוא אינו בכלל, ובצירוף חשבון ב' אמר כל הנפש שיש לבית יעקב שבאו מצרימה וגו' הא למדת כי יעקב לא יצא מהכלל:

וכדי שלא לסתור ח"ו דברי רז"ל שאמרו יוכבד נולדה בין החומות אולי שרמזה הכתוב באומרו **כל נפש** וגו' ובנותיו ולא מצינו לו אלא בת אחת אלא זו יוכבד שנולדה בין החומות, אבל לא כללה בחשבון כי יעקב הוא המשלים כמו שכתבתי. ויש עוד טעם בדבר שלא תכלל בחשבון כי אם נולדה בין החומות וצריכה ל' יום כדי שתצא מכלל נפל ולא היתה ראויה להימנות בכניסתם. ולא יקשה בעיניך שיהיה פרושינו הפך דברי חז"ל, כי כבר הודעתך כי בפשטי התורה שאין הלכה יוצאה מהם רשות נתונה לתלמיד ותיק לחדש, ועליהם נאמר (שה"ש ה') חכו ממתקים וכולו מחמדים.

ויש ליישב מה שהקשינו לדבריהם ז"ל והוא דחוק והפשט כראי מוצק (איוב ל"ז) והדרשה תדרש: (אור החיים)

טו וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוּךְ וּפְלוּא וְחֶצְרוֹן וְכַרְמִי: **זו** וּבְנֵי שִׁמְעוֹן מוֹאֵל וְיָמִין וְאַהֲד וְיָכִין וְצַחַר וְשָׂאוּל בֶּן הַכְּנַעֲנִית: **יא** וּבְנֵי לֵוִי גֵרְשֹׁן קָהָת וּמֵרָרִי: **יב** וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשִׁלָּה וְפֶרֶץ וְזָרַח וְיָמֵת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנַעַן: **יג** וְיִהִי בְנֵי פֶרֶץ חֶצְרוֹן וְחֶמְוִל:

אור החיים ובני יהודה ער ואונן וגו'. צריך לדעת לאיזה ענין הזכיר אותם שכבר מתו. גם אין חידוש בהודעת מיתתם. גם צריך לדקדק אומרו ויהיו בני פרץ וגו' שהיה לו לומר ובני פרץ וגו' כאומרו אחר זה ובני בריעה מה היא כוונתו באומרו ויהיו וגו'. ואפשר כי לפי מה שקדם אצלנו במצות יבום כי יביא נפש המת, ובמציאות שלפנינו לצד שמתו ער ואונן בלא בנים ויוצרך המיבם להביאם והנה נעשה יהודה מיבם בעד שלה והביא ב' הנפשות עצמן, והודיע הכתוב כי ער ואונן במקומן עומדים שנכנסו

במקומן חצרון וחמול, וזה הוא שיעור הכתוב ובני יהודה ה' בנים ער ואונן וגו' וימת וגו' ולצד זה היו ער ואונן חזרו להיות בני פרץ חצרון וחמול כי חזרו לעולם מעוברים בסוד נפש מת והיו חצרון וחמול:

ובדרך פשט יכוין הכתוב בהזכרת ער ואונן ללמד עליהם זכות כי טעם מיתת ער ואונן היה לצד שהיו בארץ כנען על דרך אומרו (אחרי י"ח) כמעשה ארץ מצרים וכמעשה ארץ כנען וגו' ואמרו ז"ל (ויק"ר פ' כ"ג) השוה הכתוב מעשה מצרים וכו', ולצד שהיו שם ער ואונן למדו ממעשיהם זולת זה בניו של אותו צדיק אין שורשם רע ומר ח"ו, ותמצא שיצו האל ישראל לבל ילמדו מהם דכתיב כמעשה וגו':

וטעם אומרו **ויהיו** רמז כי לאלה יקרא הויה ואין כמותם לצד כי מהם יצא חוטר לישי משיחנו מלכנו אשר יהיה לנס עמים אליו גוים ידרושו: (אור החיים)

לג ובני יששכר תולע ופנה יוב ושמרון: **יד** ובני זבולן סרד ואלון ויחלאל: **טו** אלה בני לאה אשר ילדה ליעקב בפרדן ארם ואת דינה בתו כל נפש בניו ובנותיו שלשים ושלש: **טז** ובני גד צפון וחקי שוני ואצבן ערי וארודי ואראלי: **יז** ובני אשר ימנה וישנה וישוי ובריעה ושרח אחתם ובני בריעה חבר ומלכיאל: **יח** אלה בני זלפה אשר נתן לכן ללאה בתו ותלד את אלה ליעקב שש עשרה נפש: **יט** בני רחל אשת יעקב יוסף ובנימן: **כ** וילד ליוסף בארץ מצרים אשר ילדה לו אסנת בת פוטי פרע כהן אן את מנשה ואת אפרים: **כא** ובני בנימן בלע ובקר ואשביל גרא ונעמן אחי וראש מפים וחסים וארד: **כב** אלה בני רחל אשר ילד ליעקב כל נפש ארבעה עשר: **כג** ובני דן חשים: **כד** ובני נפתלי יחצאל וגוני ויצר ושלם: **כה** אלה בני בלהה אשר נתן לכן לרחל בתו ותלד את אלה ליעקב כל נפש שבעה: **כו** כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה יצאי ורכו מלבד נשי בני יעקב כל נפש ששים וישש: **כז** ובני יוסף אשר ילד לו במצרים נפש שנים כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים: **כח** **שישי** ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורת לפניו גשנה ויבאו ארצה גשן: **כט** ויאסר יוסף מרבתו ויעל לקראת ישראל אביו גשנה וירא אליו ויפל על צואריו ויבך על צואריו עוד: **ל** ויאמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך כי עודך חי:

אור החיים ויאמר וגו' אמותה הפעם וגו'. טעם אומרו הפעם פירוש להיות שאמר (וישב ל"ז) כי ארד אל בני אבל שאולה עתה אמר לא אראה השחת:

עוד נראה לומד בדקדוק אומרו כי **עודך חי** ולא הספיק לומר אחרי ראותי פניך והדבר מובן כי חי הוא. גם צריך לדעת למה לא אמר יעקב כן כשבשרוהו האחים כי יוסף חי ומצינו שהאמין כשראה העגלות (מ"ה) ותחי רוח וגו' ומה דבר חדש ראה:

אכן כוונת דברי יעקב הם כי הגם שנתבשר כי עודנו חי זה הועיל לדעת שישנו במציאות אבל עדיין לבו דוי עליו לצד היותו בין האומות שפל עבד מושלים אם עודנו בצדקותו ולא כהתה עינו ולא נם ליחו, או לצד היותו מובדל ממנו ונתון תוך הקליפות ובפרט טומאת מצרים, ומה גם לצד מה שעברו מרוח הקודש שאמר (ל"ז) טרוף טורף יוסף חיה רעה אכלתהו, (ב"ר פ' פ"ד) ודבר ידוע הוא כי הצדיקים יותר יחפצו בהעדר הבן בהיותו בן מביש ומה גם יעקב הצדיק, אשר על כן לא היתה שמחתו שלימה מספק זה עד וירא אליו והכיר בו בפניו כי הכרת הפנים תענה באיש, וכמו כן מצינו לצדיקים שלמים וכן רבים שהכירו ברושם הפנים מעשה אדם ומכל שכן יעקב אבינו שיכיר, לזה כשהכיר בו אמר אליו אמותה הפעם פירוש הפעם הזאת בראייתך ולא מקודם כשנתבשרתי, והטעם אחרי ראותי פניך והכרתי בהם שעודך חי פי' צדיק כמקודם ולא נשתנה דיוקנך מכמות שהיה אלא עודך חי כי הצדיקים קרויים חיים (ברכות יח.). וכן: (אור החיים)

ללא ויאמר יוסף אל אחיו ואל בית אביו אעלה ואגידה לפרעה ואמרה אליו אחי ובית אבי אשר בארץ כנען באו אלי: **לב** והאנשים רעי צאן כי אנשי מקנה היו וצאנם ובקרים וכל אשר להם הביאו: **לג** והיה פי יקרא לכם פרעה ואמר מה מעשיכם: **לד** ואמרתם אנשי מקנה היו עבדיך מנעורינו ועד עתה גם אנחנו גם אבותינו בעבור תשבנו בארץ גשן פי תועבת מצרים כל רעה צאן:

[א] וַיְבֹא יוֹסֵף וַיִּגְדַּל לְפָרְעָה וַיֹּאמֶר אָבִי וְאָחִי וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהֵנּוּ בְּאֶרֶץ
גֹּשֶׁן:

אור החיים **אבי ואחי וגו'.** פירוש כאשר צוית עליהם עשות. **והנם בארץ גושן** כמו שאמרת (מ"ה) ואתנה לכם את טוב ארץ מצרים, וארץ גושן בערך מרעה המקנה היא טוב ארץ מצרים, אבל האחים בדברם לפני פרעה לא באו בטענה כאשר אמרת אלא כמתחנן על דבר טוב, ואמרו (ד') לגור וגו' כי אין מרעה וגו' ועיין בסמוך: (אור החיים)

[ב] וּמִקְצֵה אָחִיו לָקַח חֲמִשָּׁה אָנָשִׁים וַיֵּצְגוּם לִפְנֵי פָרְעָה: **[ג]** וַיֹּאמֶר פָּרְעָה אֵל אָחִיו מִה מַּעֲשִׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ אֵל פָּרְעָה רַעְיָה צֵאן עִבְדֶיךָ גַם אֲנַחְנוּ גַם אֲבוֹתֵינוּ: **[ד]** וַיֹּאמְרוּ אֵל פָּרְעָה לְגוֹר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן כִּי אֵין מְרַעָה לְצֹאן אֲשֶׁר לְעִבְדֶיךָ כִּי כִבֵּד הָרַעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה יֵשְׁבוּ נָא עִבְדֶיךָ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן: **[ה]** וַיֹּאמֶר פָּרְעָה אֵל יוֹסֵף לֹאמַר אָבִיךָ וְאָחִיךָ בָּאוּ אֵלֶיךָ:

אור החיים **ויאמר פרעה וגו' לאמר וגו'.** צריך לדעת כוונת אומר **לאמר**, גם קשה אומר **אביך וגו' באו אליך** הרי זה בא ללמד ונמצא למד בדבר עצמו שלימד:

אכן תמצא כי פרעה בדברו אל יוסף ענין אחיו שיקחו את אביהם ויבואו אמר (מ"ה י"ז) אמור אל אחיך זאת עשו וגו' וקחו את אביכם וגו' ובואו אלי, ודבר זה יש בו ב' משמעויות, הא' כי ידבר אליהם משם פרעה כי הוא המצווה דבר. והב' כי יוסף יאמר להם כן מפי עצמו, ופירוש זה הוא יותר צודק ממה שמצינו שאמר אחר כך (שם י"ט) ואתה צויתנה וגו' ואם הכל הוא דברי פרעה לא יצטרך לומר שנטל רשיון מפרעה הלא הכל הוא דברי פרעה. והנה תמצא כשדבר יוסף אל אחיו קודם שידבר לפרעה אמר להם (מ"ו ל"א) אעלה ואגידה לפרעה וגו' אחי וגו' באו אלי הרי גילה דעתו כי הוא המצווה אותם לבא אצלו והנה באו אליו האנשים, וזה הצדיק פירוש ב'. וכאשר דבר אל פרעה לא דקדק לומר באו אלי אלא סתם אחי וגו' באו מארץ כנען וגו' זה יגיד כי ביאתם היא לפרעה ולזה מודיעו לומר קיימו דבריי וכמו שפירשתי בפסוק הסמוך לזה, אשר על כן השיב פרעה ליוסף לאמר **אביך ואחיך באו אליך** פי' שתאמר שביאת אחיך באו אליך כי אין כונתי באומרי אמור אל אחיך זאת עשו בשליחותי תדבר אליהם כי אני המצוה אלא הרשיתי אותך שתדבר אליהם משמך שיבואו אליך, וכבר הרשיתי אותך שתתן להם טוב ארץ מצרים ואם כן ארץ מצרים לפניך היא במיטב הארץ וגו'. וההפך שבין אם יהיה הדבר במצות פרעה או על פי יוסף יש בזה לומר צד גנאי וצד שבח, צד גנאי ששלל החיוב ממנו אליהם, ועוד כי מנימוסי המלכות כשיתן מלך גדולה או הנאה לאדם אחד היא לו מתנת עולמית, ולזה אם יהיו הדברים הנאמרים מפי פרעה הנה הנם באים למאמר המלך וחיוב על המלך לסבול עולם ומיטב הארץ יותן להם נצחי במלכותו, ולזה הקפיד פרעה שלא יהיה הדבר ממנו אלא מיוסף והחיוב אליו הוא ולא על פרעה ובזה אין מתנתו עולמית כי אינו אלא שליט בארץ מצרים ואין לו שם מלכות ומתנתו תהי' קיימת כל זמן שיחפוץ המלך בה, ובזה נתכוון שלא יחשוב יוסף כי הוא צריך להם ולצורך המלכות שלח אחריהם להיותם גבורי חיל להיות חיל וחומה למלכותו לזה אמר אליו כי הוא אין לו צורך בהם:

וצד השבח הוא כי למה יצטרך להודיעו הדבר כאיש אשר אין כח בידו לעשות דבר עד שיקח רשות מאת המלך הלא כבר ניתן לו רשות בכל ועשה יעשה, והוא אומר **באו אליך** ראוי אתה שיבואו בשבילך ובכח מאמרך ארץ מצרים לפניך היא במיטב הארץ וגו' מבלי צורך קחת רשות ממני, ולדרך זה תתפרש עוד לאמר שנתן לו רשות לומר הדברים הנאמרים אליו, והוא על דרך אומרם בפ"א ממסכת יומא (ד:) וז"ל אמר רבי מנשיא מנין לאומר דבר לחבירו שהוא בבל תאמר עד שיאמר לו אמור דכתיב וידבר ה' וגו' לאמר עד כאן, ולזה הוצרך פרעה להרשותו כי כל יקר וגדולה נאמר לו מפי פרעה, והגם שיגיע קצת פחיתות ערך פרעה באמצעות הדברים אין בכך כלום:

עוד ירמוז בתיבת **אליך** לאמר לו כי טעם הדבר שצוה להם שיבואו אינו אלא למה שנוגע לכבודו של יוסף כדי שתוכר משפחתו במצרים שלא יהיה נחשב לשפל אנשים, והגם שהוכרו אחיו ביום שהתודע

אליהם עודנו בחשד שראה כת של בחורים וכינה עצמו עליהם כאמור בדבריהם ז"ל (ב"ר פ"ק) בפסוק (נ' כ"א) וינחם אותם וידבר על לבם, ובביאת אביו ואחיו יאמן הדבר, והוא אומר **באו אליך** לצורכך ולכבודך היא ביאתם: (אור החיים)

ו אַרְץ מִצְרַיִם לְפָנֶיךָ הוּא בְּמִיטֵב הָאָרֶץ הַזֹּשֶׁב אֶת אָבִיךָ וְאֶת אֲחִיךָ יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן וְאִם יִדְעַתְּ וְיִשׁ בָּם אֲנָשִׁי חֵיל וְשִׁמְתָם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל אֲשֶׁר לִי:

אור החיים **במיטב הארץ וגו' ישבו בארץ גושן.** הנה חש לומר במיטב הארץ לבד, לצד שיוסף רמז בדבריו כי חפץ בארץ גושן יחשוב כי אינו חפץ שישבו בארץ גושן ממה שלא הסכים על דבריו, ואם היה אומר ישבו בארץ גושן יהיה נשמע שהוא כמסתפק להם בנתינת ארץ גושן לבד ולא בטוב ממנה אם יכשר בעיני יוסף וזה סותר מה שקדם בדבריו (מ"ה) ואתנה לכם את טוב ארץ מצרים, לזה אמר במיטב וגו' בארץ גושן. וזה שיעור דבריו במיטב הארץ הושב וגו' ואני מודיעך כי ארץ גושן היא המיטב. ומצינו שכן העיד הכתוב דכתיב (פסוק י"א) ויושב יוסף וגו' במיטב הארץ בארץ רעמסס וגו'.

או יהיה שיעור הכתוב על זה הדרך **במיטב וגו'** ואם בחרו להם ארץ גושן ישבו בה. ובזה אין החלט לומר כי הוא זה מקומם אלא עודם בשער הרצון אם ייטב בעיניהם מקום אחר הרשות בידם לשבת במיטב הארץ: (אור החיים)

ז וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמְדוּהוּ לְפָנָיו פְּרֵעָה וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת פְּרֵעָה:

אור החיים **ויעמידהו לפני פרעה.** טעם אומר **ויעמידהו וגו'.** אולי שהעמידו במקומו של יוסף ששם לו פרעה מקומו לפני כסאו כשאמר לו (מ"א) רק הכסא אגדל ממך, והודיע הכתוב כי יוסף העמיד אביו לפני פרעה במקום המעולה קרוב למלך:

עוד ירצה שהעמידו למול פניו כדרך המברכין ויברך יעקב וגו'.

עוד ירצה להודיע כי הוצרך להעמידו לפניו לצד היות פרעה שפל אנשים צעיר קומה (מ"ק י"ח) הוצרך להכירנו לו והעמידו לפניו לומר כי הוא זה: (אור החיים)

ח וַיֹּאמֶר פְּרֵעָה אֶל יַעֲקֹב כֹּמֶה יְמֵי שְׁנֵי חַיִּיךָ: **ט** וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל פְּרֵעָה יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרֵי שְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה מֵעַט וְרַעִים הָיוּ יְמֵי שְׁנֵי חַיִּי וְלֹא הִשְׁיִגוּ אֶת יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אָבְתִי בְיָמֵי מְגוּרֵיהֶם: **י** וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת פְּרֵעָה וַיֵּצֵא מִלְּפָנָיו פְּרֵעָה: **יא** **שביעי** וַיּוֹשֶׁב יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אָחִיו וַיִּתֵּן לָהֶם אַחְזָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמִיטֵב הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ רְעַמְסֵס פְּאֶשֶׁר צִוָּה פְּרֵעָה: **יב** וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אָחִיו וְאֶת כָּל בֵּית אָבִיו לֶחֶם לְפִי הַטָּף: **יג** וְלֶחֶם אֵין בְּכֹל הָאָרֶץ כִּי כָבֵד הָרַעַב מְאֹד וַתִּלְהַ אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנַעַן מִפְּנֵי הָרַעַב:

אור החיים **ולחם אין וגו' כי כבד וגו'** פירוש ולצד כובד הרעב היו אוכלים דבר מופלא וכילו הלחם והלא לראות עינינו דאבה נפשינו בשני רעב שהיו במערב שהיה אדם אחד אוכל שיעור מאכל י' בני אדם ועודנו רעב בבטנו רחמנא ליצלן: (אור החיים)

יד וַיִּלְקֹט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנַעַן בְּשֶׁבֶר אֲשֶׁר הֵם שֹׂבְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת הַכֶּסֶף:

אור החיים **וילקט וגו'.** אמר לשון לקיטה פירוש שלא נשאר מהכסף בידם ולא כלום כי לא הניח

אחריו לקט: (אור החיים)

טו ויתם הכסף מארץ מצרים ומארץ כנען ויבאו כל מצרים אל יוסף לאמר הבה לנו לחם ולמה נמות נגדך **כ** **אפס** **פ** **קס**

אור החיים ולמה נמות וגו' כי אפס כסף וגו' פירוש להיות שלא היה חפץ לקחת בשכר התבואה כי אם הכסף ולא פרעון אחר ואשר מצד זה לקט כל הכסף הנמצא, ועתה באו בטענה לומר למה וגו' לטעם שתם הכסף שהרי יכולין המה לפרוע התבואה בשוה כסף ולזה השיבם יוסף שנתרצה לקחת מקניהם בעד הלחם כיון שתם הכסף ודקדק בדבריו לומר **אם אפס כסף** וזולת זה לא יתן להם כל עוד שיש להם לפרעו בכסף, וטעמו להעני מצרים כדי שלא יהיו אחיו דלים בפני עשירים ולזה נתחכם שיקנו ממנו בכסף שכל עוד שהמקנה בידם מזונותם עליהם ויצטרכו לקנות לחם להם ומזונות המקנה כי מן הסתם אין דשא ואין עשב וצריכין לתת שעורים מאכל לבהמות לזה הניח צורכי המקנה עליהם וישבור להם בכסף שבזה לא נשלמה שנה ראשונה עד שהורקו ונעשו כלי ריק מכל וכשבאו אחיו היו עשירים לפני עניים והיו לכבוד ולתפארת מה שלא היה כן אם היה מקדים לקחת מהם המקנה:

עוד נראה שיכונו לומר שיש להם כסף אלא שאינו בנמצא להם אז וזה הוא דבר הרגיל שבני אדם לא יהי' להם מצוי תמיד כסף כי ישלחו בארץ מרחקים, והוא אומרם **אפס** לשון מניעה ולזה טענו למה ימותו לצד שכספם במקום אחר והשיבם כי יתנו מקניהם אם נמנע מהם הכסף וכוונתו הוא אם אמת דבריהם שיש להם כסף אלא שאינו מצוי וזה יורה שאינו מצדיק דבריהם ואמר להם שיתנו לו מקנה הבהמה משכון בעד הכסף עד שיגיע לפרק התקבל ואז יחזיר להם המקנה: (אור החיים)

טז ויאמר יוסף הבו מקניכם ואתנה לכם במקניכם אם אפס כסף: **יז** ויבאו את מקניהם אל יוסף ויתן להם יוסף לחם בסוסיים ובמקנה הצאן ובמקנה הבקר ובחמרים וינהלם בלחם בכל מקניהם בשנה ההוא: **יח** ויתתם השנה ההוא ויבאו אליו בשנה השנית ויאמרו לו לא נכחד מאדני כי אם תם הכסף ומקנה הבהמה אל אדני לא נשאר לפני אדני בלתי אם גוינתו ואדמתנו:

אור החיים לא נכחד מאדוני וגו'. קשה מה כוונתם באומרם לא נכחד והאיך יכולין לנכחד בדבר שעומד להתברר שאם יאמרו כי לא תם צריכין להביאו ומה היא אמנה זו שאומרים לו שלא יכחידו את הדבר. עוד צריך לדעת אומרם כי אם שאין להם משמעות. עוד הלא כבר אמרו לו בשנה ראשונה אפס כסף:

עוד צריך לדעת כוונת אומרם ומקנה וגו' אל אדוני. ואולי שנתכוונו לומר על זה הדרך לא נכחד וגו' פירוש אין לנו כסף ואנו מכחידיים אותו מאדוני כי אם האמת במה שהוא תם הכסף, וכוונתם לבל יחשדו אותם כי הענו עצמם ובאו לבקש בתורת צדקה. ואומרם ומקנה הבהמה אל אדוני פירוש כל מה שיש ממקנה הבהמה הוא של אדוני כי הוא לא עשה גבול למקנה אלא בדרך כלל קנה הכל כאומרם וינהלם בכל מקניהם, לזה אמרו כי לא הוצרכו לומר לא נכחד אלא בכסף שהוא דבר שיכול להטמן אבל מקנה הבהמה כל מה שיש להם הוא של אדוני בכל מקום שהם שלו הם. ואומרם לא נשאר וגו'. לומר שאין להם לא כסף ולא שוה כסף:

ולפי מה שפירשתי בפסוק כי אפס כסף בדרך ב' כי טענו שיש להם אלא שאינו מצוי בידם יתיישב הכתוב על נכון כי באו ואמרו לו לא יכחדו דבר ממנו כפעם ראשונה שטענו שקר שהיה להם אלא שמנע מהם לא כן הוא כי אם תם ממש פירוש נשלם ואין להם עוד כסף. ובזה ידוייק למה בפעם ראשונה אמרו אפס ובפעם ב' אמרו תם:

ואומרם ומקנה הבהמה אל אדוני פירוש מקנה הבהמה אשר היה עד עתה לבטחון עד שיזדמן הכסף מעתה יהיה מוחלט לך, והוא אומרם אל אדוני: (אור החיים)

וַיֹּסֵף לְמַה נְמוֹת לְעֵינֶיךָ גַם אֲנַחְנוּ גַם אֲדַמְתֵנוּ קָנָה אֶתְנוּ וְאֵת אֲדַמְתֵנוּ בְלִחָם וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְאֲדַמְתֵנוּ עֲבָדִים לְפָרְעָה וְתֵן זֶרַע וְנִחְיָה וְלֹא נָמוֹת וְהֲאֲדַמָּה לֹא תִשָּׂם: **כֹּף** וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת כָּל אֲדַמַת מִצְרָיִם לְפָרְעָה כִּי מָכְרוּ מִצְרָיִם אִישׁ שָׂדֵהוּ כִּי חִזַּק עֲלֵהֶם הָרָעַב וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפָרְעָה: **כֶּאֱ** וְאֵת הָעָם הָעֵבֶר אֹתוֹ לְעֵרִים מִקְצֵה גְבוּל מִצְרָיִם וְעַד קְצֵהוּ: **כִּב** רַק אֲדַמַת הַכֹּהֲנִים לֹא קָנָה כִּי חֶזֶק לַכֹּהֲנִים מֵאֵת פָּרְעָה וְאָקְלוּ אֶת חֲקֵם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פָּרְעָה עַל כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת אֲדַמְתָם: **כִּג** וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל הָעָם הֵן קִנִּיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֵת אֲדַמְתְּכֶם לְפָרְעָה הֲאֵל לָכֶם זֶרַע וְזָרַעְתֶּם אֶת הָאֲדַמָּה:

אור החיים **הן קניתי אתכם היום**. טעם אומרו **היום**, גם הטיל תיבת היום, בין קנייתם לקניית האדמה. כי קנייתם הוא על ידי משיכה כדן קניית עבדים (קידושין כב:) ובמעשה שעשה שהעביר העם לערים מקצה וגו' זו היא קנייתם, לזה אמר **הן קניתי אתכם היום** פירוש במה שהעבירם אז לערים. אבל האדמה אין זה דרך קניינה וכשהזכיר למעלה ויקן יוסף את אדמת מצרים שם נרמז כי קנאה באחד מדרכי קנין האדמה:

ויש להעיר בדבר אחר שקנה אותם מה צורך לקניית אדמתם הלא מה שקנה עבד קנה רבו, (פסחים פח:) ואולי כי לצד שלא היה קניינם כקנין עבדים אלא לפרט זה לעבוד את האדמה וגו' ולתת חמישית לפרעה אין זה אלא כקנין שכיר שלא קנה קניינו ולזה הוצרך לקנות האדמה וקנה אותה בקנין גמור כמו שגילה הכתוב באומרו ויקן יוסף את כל אדמת מצרים וגו' כי מכרו מצרים איש שדהו, ואם ירצה פרעה להביא פועלים ולעבוד האדמה לזכותו ולאחדיותו עשה יעשה מה שאין כן גופם של מצרים לא אמר שקנה קנין גמור. והגם שאמר הן קניתי אתכם פירוש כקנין שכיר לדבר המוזכר בדברי יוסף הא לכם זרע וגו'. וטעמו של יוסף כי מה יועיל באדמה אם אין עובד לזה נתחכם לקנותם לחייבם על העבודה: (אור החיים)

כֹּד וְהִיָּה בְתַבּוּאֹת וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית לְפָרְעָה וְאַרְבַּע הַיְדוֹת יִהְיֶה לָכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה וְלֹאֲכַלְכֶם וְלֹאֲשֶׁר בְּבִתְיֶכֶם וְלֹאֲכֹל: (אור החיים)

אור החיים **חמישית לפרעה וגו'**. נתחכם לומר כי קודם כל דבר יטול פרעה חמישית הזרע ומשכחת לה שישאר בד' הידות שיעור המספיק לזרע השדה והם יצאו נקיים אף על פי כן לא יגרע מהחמישית לפרעה, אחר כך ולזרע השדה ויקדימו זרע השדה ואחר כך יטלו המה כל הנשאר אם מעט ואם הרבה:

וטעם אומרו **ולאכול לטפכם** ולא כללם לאשר בבתיכם, להיות שהטף מנתם מרובה כנגד חלק העודף אמר ולאכל לטפכם: (אור החיים)

כֶּה **מפסיר** וַיֹּאמְרוּ הַחִיִּתִּים וְהַיִּיִנוּ עֲבָדִים לְפָרְעָה. וְהִיִּינוּ עֲבָדִים לְפָרְעָה: (אור החיים)

אור החיים **והיינו עבדים לפרעה**. דקדקו לשלול כי עבדותם לפרעה ולא ליוסף:

עוד יכונו לומר על דרך מה שפירשתי למעלה כי לא קנאם אלא לפרט עבודת האדמה, לזה אמרו והיינו עבדים בהחלט העבודות לפרעה ולא לעבודת האדמה לבד. ואולי כי לזה נתכוונו כשנדברו מצרים עם פרעה על ישראל ואמרו (שמות א') הנה עם בני ישראל רב וגו' ממנו פירוש כי אין לו שם עבודת ככולן שהיו עבדים לפרעה: (אור החיים)

כֹּפ וַיִּשָּׂם אֶתְּךָ יוֹסֵף לְחֶזֶק עַד הַיּוֹם הַזֶּה עַל אֲדַמַת מִצְרָיִם לְפָרְעָה לְחֶמֶשׁ רַק אֲדַמַת הַכֹּהֲנִים לְבָדָם:

לא היתה לפרעה: [כז](#) וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גשן ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד:

אור החיים וישב ישראל בארץ מצרים וגו'. צריך לדעת למה כפל לומר בארץ מצרים בארץ גושן:
עוד מה קשר ושייכות לויפרו וגו' עם וישב ישראל:

אכן יתבאר הכתוב על פי מה שכתבנו בפסוק (מ"ו ג') כי לגוי גדול וגו' כי סיבת ירידת מצרים היא להעלות ניצוצי הקדושה אשר נתפזרו ובאו שמה, והוא אומרו **וישב ישראל בארץ מצרים** פירוש שהיא מקום קליפה המזוהמת, בארץ גושן מלשון הגשה כי שמה הוגשו כל ניצוצי הקדושה באמצעות ענף הקדושה שהוא ישראל שהוא בבחינת אבן השואבת לדומה לו. ואמר לשון יחיד רמז אל היותם בלב מיוחד כולם ואין ביניהם פירוד ובאמצעות כן **ויאחזו בה** פירוש אחזו דבר כה והם הניצוצות הנזכרים ובזה **ויפרו וירבו** כי כשיתרבו הנפשות יתרבו הנולדים, ועיין מה שפירש המגיד למהרי"ק בפירוש פסוק וימת יוסף וגו' ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ותמצא עזר לדברינו דכרי אלהים חיים:

חסלת פרשת ויגש (אור החיים)